

Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю

Бело́ва Вікторія Володи́мирівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
01.05.2023	Освіта/Педагогіка	378.147

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7875159>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. В статті проаналізовано інноваційні підходи до викладання іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю в сучасних умовах відкритих економічних систем. Визначено поняття підходу до викладання як найзагальнішу лінгводидактичну основу навчання, що дає уявлення про обрану стратегію навчання, яка є підставою для вибору методів і прийомів викладання. Виокремлено кілька рівнів функціонування підходів до викладання іноземних мов в закладах вищої освіти економічного профілю: світоглядного, фундаментально наукового, спеціального наукового та методичного. На світоглядному рівні констатовано існування системного, генетичного та еволюційного підходів, на загальнонауковому рівні – інтегрального, синергетичного, сенсоорієнтованого, парадигмального підходів; на спеціальному науковому рівні – стильового, компетентнісного, технологічного, особистісно орієнтованого підходів; на методичному рівні – професійно-орієнтованого та комунікативного підходів. Сукупність запропонованих методологічних засад дозволила сформулювати концепцію інноваційного навчання іноземних мов в закладі вищої освіти економічного профілю, для реалізації якої необхідна інтеграція описаних підходів. Будучи компонентом системи навчання, підхід виступає як найзагальніша лінгводидактична основа навчання і дає уявлення про обрану стратегію навчання, яка є підставою для вибору методів і прийомів викладання. Комунікативний підхід націлює на навчання спілкуванню, використанню мови з метою обміну думками. Компетентнісний підхід орієнтує на розгляд мети навчання мови як формування, розвитку та вдосконалення всіх компонентів комунікативної компетенції, яка формується у всіх видах мовної діяльності та у всіх аспектах мови. Професійно-орієнтований підхід відображає спрямованість навчання на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, яка дозволить майбутнім спеціалістам спілкуватися зі своїми колегами у багатомовному світовому науковому просторі. Стильовий підхід дозволяє формувати у кожного студента персональний пізнавальний стиль на основі актуалізації та збагачення.

Ключові слова: іноземна мова; вища освіта; освітні технології; інноваційні підходи; заклади вищої освіти; методики навчання.

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов, Державний торговельно-економічний університет, вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-5427-8943>, <https://publons.com/researcher/GMX-0944-2022/>

Innovative approaches to teaching foreign languages in higher education institutions of economic profile

Annotation. The article analyzes innovative approaches to teaching foreign languages in higher education institutions of economic profile in the modern conditions of open economic systems. The concept of teaching approach is defined as the most general linguodidactic basis of teaching, which gives an idea of the chosen teaching strategy, which is the basis for choosing teaching methods and techniques. Several levels of functioning of approaches to teaching foreign languages in higher education institutions of economic profile are distinguished: worldview, fundamental scientific, special scientific and methodological. At the worldview level, the existence of systemic, genetic and evolutionary approaches is stated; at the general scientific level - integral, synergistic, sense-oriented, paradigmatic approaches; at the special scientific level - style, competence, technological, personality-oriented approaches; at the methodological level - professionally oriented and communicative approaches.

The combination of the proposed methodological principles made it possible to formulate the concept of innovative foreign language teaching in an economic higher education institution, the implementation of which requires the integration of the described approaches. As a component of the learning system, the approach acts as the most general linguodidactic basis of learning and gives an idea of the chosen learning strategy, which is the basis for choosing teaching methods and techniques. The communicative approach focuses on teaching communication, using language to exchange ideas. The competency-based approach focuses on considering the purpose of language teaching as the formation, development and improvement of all components of communicative competence, which is formed in all types of language activities and in all aspects of language. The professional-oriented approach reflects the focus of teaching on the formation of foreign language professional communicative competence, which will allow future specialists to communicate with their colleagues in the multilingual world scientific space. The style approach allows each student to form a personal cognitive style based on actualization and enrichment.

It is concluded that modern education, based on the synergy of various methods and sciences, contributes to a holistic understanding of the world and the growth of the creative potential of the individual, because the development of man, nature and society determines the moral principles of harmonizing their coexistence, and in the educational environment - a departure from the subjective differentiation of scientific knowledge as a means of finding optimal ways to integrate knowledge.

Keywords: foreign language; higher education; educational technologies; innovative approaches; higher education institutions; teaching methods.

Вступ

Інтеграція України у структури європейського співробітництва є ключовим стратегічним напрямком державного будівництва, а тому пронизує усі сфери суспільного життя та галузі господарювання. Відтак вивчення іноземних мов є важливою складовою всіх рівнів освіти в нашій країні, забезпечуючи учням та студентам доступ до величезного простору професійних знань та розширюючи можливості особистісного зростання та професійного становлення майбутніх фахівців. Зміни, що відбулися в усьому світі, підвищення ролі науки, формування міжнародного наукового глобального співтовариства, розширення міжнародних зв'язків, розвиток засобів навчання, а також перехід до особистісної парадигми як до більш високого ступеня цілісності в пізнанні та проектуванні освітніх процесів, створили передумови для зміни ситуації в навчанні іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю. Однак, зміни, що намітилися в навчанні іноземних мов у закладах вищої

освіти економічного профілю, ще не стали об'єктом методологічної рефлексії і відображаються в більшій частині наукових праць і в масовій педагогічній свідомості на рівні змін лише у змісті мовної освіти. Ця проблема вимагає комплексного розгляду з урахуванням змін у загальнонауковій картині світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. С. Танана розглядала інноваційні підходи до викладання іноземних мов в умовах удосконалення вищої освіти, акцентуючи на особистісно-орієнтованому навчанні як провідній дидактичній стратегії, що передбачає створення сприятливих умов для творчого, активного саморозвитку студентів у процесі вивчення іноземної мови [5]. О. Рейда, К. Івлева та Д. Гулієва зробили спробу розглянути основні і найбільш популярні освітні концепції, які тісно пов'язані з інформаційними технологіями і які доцільно застосовувати у процесі викладання іноземної мови студентам закладів вищої освіти спеціальностей [4]. Н. Давидова та Г. Декусар наполягали на необхідності впровадження комплексного підходу при використанні інноваційних методів викладання [1]. Т.Шаргун, Г. Бушко та Ю. Мосіна С. проаналізували сучасні методи викладання іноземної мови й обґрунтували доцільність їх використання в закладах вищої освіти [5]. Н. Попова зосередила увагу на вивченні виявлення особливостей інноваційних підходів до професійно орієнтованого курсу іноземної мови для студентів юридичного університету [2]. О. Пригара акцентувала увагу на викликах сучасності для інновацій в освіті [3].

Формулювання мети дослідження. Метою даної статті є аналіз інноваційних підходів до викладання іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю.

Результати

Як одна з головних гуманітарних дисциплін у закладі вищої освіти економічного спрямування, іноземна мова покликана гуманізувати процес навчання, розвивати особистість студента, розширювати світогляд та формувати основи міжкультурної комунікації, яка сьогодні є важливим аспектом економічної діяльності, однак часто виникає суперечність між зростаючою потребою у розвитку особистості студента та існуючою практикою навчання іноземної мови, яка не здатна задовольнити цю потребу. Протягом багатьох років програми з іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю визначали основну мету навчання як практичне володіння іноземною мовою, під якою розумілося вміння отримувати інформацію з текстів за спеціальністю та вести бесіду на пройдені побутові теми. Професійна спеціалізація студентів визначала цілі та зміст мовної освіти, а кафедри іноземних мов намагалися навчати студентів їхньої спеціальності засобами іноземної мови. Професійно-орієнтований підхід, що розглядався як єдина теоретико-методологічна основа, призвів до поступового стирання культурологічних засад викладання іноземної мови у закладах вищої освіти економічного профілю. Ситуацію ускладнювала слабка шкільна підготовка з іноземної мови більшості студентів першого курсу. Навчання або взагалі починалося з азів та дублювало шкільну програму, або здійснювалося на важких за змістом іншомовних дидактичних матеріалах вузькоспеціальної спрямованості, що природно знижувало інтерес до дисципліни та мотивації.

Розглядаючи питання методологічного обґрунтування організації навчального процесу з іноземних мов у закладах вищої освіти економічного профілю, варто враховувати його особливості, а саме: відсутність розробленої наукової методології функціонування освітнього простору немовного закладу вищої освіти, що відповідає сучасній загальнонауковій картині світу; недостатній загальний рівень мотивації до навчання у студентів; інертність викладачів закладів вищої освіти немовного профілю у впровадженні нових інформаційних технологій у навчання, незважаючи на високий професійний рівень, звичка працювати традиційними методами; недостатня

розробленість психолого-педагогічних основ організації навчального процесу у немовному закладі вищої освіти; недостатній рівень інформаційно-технологічного забезпечення навчального процесу. Т.Шаргун, Г. Бушко та Ю. Мосіна С. наголосили на тому, що в навчанні іноземним мовам важливу роль відіграє мотивація, формування якої в студентів немовних спеціальностей має бути одним з основних завдань навчально-виховного процесу, адже саме мотивація визначає продуктивність навчальної діяльності та є її органічною складовою [5].

Вирішення зазначених проблем пов'язано насамперед з формуванням інноваційної методології функціонування освітнього простору у закладах вищої освіти економічного профілю, що включає розробку нових концепцій, пошук нових підходів та оптимальних методів навчання серед існуючих. Історико-педагогічний аналіз освітніх інновацій свідчить про множинність підходів до навчання іноземній мові у вищій школі. Використання кількох підходів у трактуванні будь-якого явища сприяє глибокому аналізу його змісту, методологічної бази, практичних засад.

Аналіз сучасних підходів до вивчення іноземної мови дав змогу виокремити кілька рівнів їх функціонування: світоглядний, фундаментально науковий, спеціальний науковий та методичний. На світоглядному рівні варто виокремити системний, генетичний та еволюційний підходи, на фундаментально науковому рівні – інтегральний, синергетичний, сенсоорієнтований, парадигмальний підходи; на спеціальному науковому рівні – стильовий, компетентнісний, технологічний, особистісно орієнтований підходи; на методичному рівні – професійно-орієнтований, комунікативний підходи.

Генетичний підхід пов'язаний з генетикою – дисципліною, що вивчає механізми та закономірності спадковості та мінливості організмів, методи управління цими процесами. Відповідно до генетичного підходу соціальні явища та процеси досліджуються на основі аналізу їх походження та розвитку. Генетичний підхід передбачає зведення різноманіття явищ до фундаментальних вихідних елементів або станів та виведення з них досліджуваного явища. У контексті генетичного підходу формування особистісних якостей майбутнього спеціаліста та компетентностей як особистісних властивостей розглядається як психічні новоутворення, що змінюються і формуються в процесі інноваційного навчання та одночасного з ним особистісного розвитку студента [7]. Генетичний підхід дозволяє говорити про тимчасову протяжність формування компетентності та розвитку особистості під час навчального процесу.

Еволюційний підхід має в основі ідеї глобального еволюціонізму, принципи еволюції та системності, що характеризують взаємозв'язок самоорганізованих систем різної природи та різного ступеня складності та розкривають механізми виникнення нових структур у процесі розвитку. В рамках еволюційної концепції для будь-якого об'єкта є характерний опис, що враховує нерозривну єдність трьох стадій: формування, розвиток та розпад, які характерні і для процесу вивчення мови – вивчення основ, розвиток знань та навичок та забування, якщо іноземною мовою не користуються [8].

Системний підхід відображає взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів навколишньої дійсності, орієнтуючи на необхідність розгляду явищ як систем, що мають певну будову та закони функціонування. Суть системного бачення дійсності у тому, що кожен складний об'єкт сприймається як система, що є центральним поняттям у процесі здійснення підходу. Отже, суть системного підходу полягає у створенні теоретичної моделі об'єкта. Використання системного підходу щодо розробки методологічних основ системи навчання означає розробку системи методологічних основ педагогічного процесу та інформаційно-технологічного забезпечення навчання; розгляд системоутворюючих факторів інноваційної системи навчання; розгляд

компетентності майбутнього спеціаліста як елемента цілісної системи особистісних властивостей людини. Системний підхід передбачає педагогічне проектування цілісного навчального процесу в інноваційній освіті; моделювання виховно-освітнього процесу; моделювання дослідно-експериментальної апробації інноваційного навчання та використання результатів у практиці навчальних закладів; розробку системи навчально-виховного процесу. О. Пригара у цьому контексті розглядала освіту в рамках широкої системи відкритих інновацій, які поєднують освіту та економічну діяльність [3].

Інтегральний підхід реалізується в тому, що до будь-якого явища можна підходити інтеріоризовано чи екстеріоризовано, наприклад індивідуально чи в складі колективу. З позицій сучасного знання потрібні зовсім інші узагальнені, з максимальним ступенем абстракції моделі людини та її взаємодії зі світом. Думки завжди виникають у певному культурному середовищі, яке зумовлює їх структуру, зміст і контекст. В контексті інтегрального підходу вивчення іноземних мов у вищій школі є одним із етапів самовдосконалення студента, руху до особистості сучасного високопрофесійного фахівця [7]. Усвідомлення студентом необхідності вивчення іноземної мови є запорукою успішності в подальшому зростанні та розвитку особистості майбутнього фахівця, що має усвідомлюватись на всіх етапах вивчення іноземної мови. Вивчення іноземної мови в динаміці, у русі від простих лексичних одиниць до побудови одиниць усного мовлення – пропозицій, від читання до говоріння. Динаміка проявляється також у рівності навчання та його індивідуалізації. Інтеграція культур під час навчання – рідної культури студента та культури мови, що вивчається, сприяє формуванню, розвитку та реалізації особистості у полікультурному просторі. Інтеграційні процеси сприяють гуманізації, фундаменталізації вищої освіти через інтеграцію гуманітарного, фундаментального та професійного знання, що є необхідною умовою формування системного мислення. В рамках інтегрального підходу навчання іноземних мов реалізується на основі самостійного усвідомлення важливості вивчення іноземної мови для саморозвитку, самостійного вибору стратегій вивчення, самоконтролю, самостійної організації своєї навчальної роботи.

Синергетичний підхід базується на понятті синергетики, що розуміється як теорія самоорганізації в складних, відкритих, динамічних і нелінійних системах будь-якої природи. Вона вивчає загальні принципи, що лежать в основі всіх явищ самоорганізації. Це новий науковий напрямок займається вивченням виникнення, підтримки, стійкості та розпаду самоорганізованих структур, кооперативних ефектів у них. Відповідно до синергетичного підходу природний порядок (наприклад, принцип від простого до складного) освіти не є єдиним можливим. Формальна математична мова не може розглядатися як універсальна без взаємодії з понятійними, духовними, гуманітарними методами, тобто гуманізація та гуманітаризація мають стати основними в інноваційній освіті. Через призму синергетичного підходу освіта та підготовка висококласного фахівця здійснюється на багатоваріантній та альтернативній основі, а формування, розвиток та становлення фахових компетенцій проходить за нелінійними законами [7]. Процес підготовки фахівця включає різноманітні тенденції, що супроводжуються стихійними та керованими процесами руйнування старих і виникнення нових систем, пошуку та набуття нових смислів, а тому ймовірна наявність моментів нестабільності, пов'язаних із вибором подальшої траєкторії навчання. Розвиток особистості студента реалізується на основі порівняння власної системи особистісних смислів (цінностей) з тим, що накопичено у культурі, а тому особливий потенціал у цьому випадку має викладання іноземних мов, що дає змогу здійснювати порівняння в полікультурному просторі.

Сенсоорієнтований підхід ставить за мету стимулювати студента до пошуку знань через пошук джерел сенсу знань, співвідношенням сутності знань з актуальними реаліями та подіями, встановленням причинно-наслідкових зв'язків. Методологічна культура, яка визначається вміннями шукати сенс, формується не за допомогою заучування, а за допомогою осмислення та переосмислення змісту знань та формування на цій основі їхнього особистісного сприйняття та розуміння. Особливий інтерес у цьому підході представляє розкриття механізмів смислоутворення в навчальному процесі як пріоритетному напрямі сучасної дидактики. Відповідно до синергетичного та сенсоорієнтованого підходів основними особливостями інноваційної освіти можна вважати: відкритість, нелінійність, гармонію та еволюційний рух. С. Танана наголошувала на тому, що сенс навчальної діяльності повинен співвідноситись із інтересами студентів, саме в такому випадку інформація краще засвоється [5].

Парадигмальний підхід полягає в умінні адекватно розуміти і точно інтерпретувати зразки рішення освітніх і дослідницьких завдань, що задаються тією чи іншою парадигмою. Парадигма є призмою, через яку розглядається наукова або практична проблема. Загалом можна говорити про існування двох основних парадигм у сучасній освіті: формуючої (традиційної) та особистісно орієнтованої (гуманістичної), кожній з яких притаманний свій, специфічний набір методів та прийомів навчання, що описують уявлення про мету, зміст та процес навчання та виховання [8]. Компетентнісний підхід орієнтується на формування в процесі навчання базових компетенцій, які забезпечують готовність випускників різних навчальних закладів до адаптації та самореалізації в умовах ринку праці сучасного інформаційного суспільства [7].

Стилевий підхід у розгляді навчальної діяльності студентів закладу вищої освіти ґрунтується на понятті когнітивного стилю, що є індивідуально притаманним комплексом способів переробки інформації про навколишній світ. Індивідуальність реалізується у відмінностях у сприйнятті, аналізі, структуруванні, категоризації, оцінюванні навколишньої дійсності. Пізнавальні стилі включають стилі кодування інформації, стилі переробки інформації, стилі постановки та вирішення проблем, епістемологічні стилі. Персональний пізнавальний стиль є продуктом інтеграції різних пізнавальних та навчальних практик. У процесі навчання повинні бути створені умови для формування персонального пізнавального стилю. Одночасно створюється необхідне навчальне середовище для збагачення репертуару стильової поведінки кожного студента. Сутність стильового підходу до проектування та реалізації інноваційного навчання полягає в тому, що завдання обліку індивідуальних стилів студентів у процесі навчання трансформується у завдання індивідуалізації навчання, яке, у свою чергу, є одним із аспектів інтелектуального виховання студентів в умовах сучасного освітнього простору вищої школи [7].

В рамках технічного підходу основою навчального процесу є педагогічна технологія, розроблена відповідно до певних методологічних основ та реалізована у вигляді педагогічного алгоритму. Одним з основних протиріч сучасного етапу розвитку системи освіти є протиріччя між процесом інформатизації всіх аспектів навчання, що стрімко розвивається, всіх сторін життєдіяльності людського суспільства і рівнем інформатизації освітнього процесу у вищій школі. Очевидною стає необхідність адаптації освіти до інформаційних технологій, що швидко змінюються і прогресують. Особливо це стосується викладання гуманітарних дисциплін, адаптація яких до умов, що швидко змінюються, сучасного освітнього простору та ринку сучасних засобів навчання проходить особливо повільно. У зв'язку з цим постає проблема формалізації навчання гуманітарним дисциплінам, а в педагогіці дедалі частіше вживається термін

освітньої технології, що дозволяє уявити процес навчання як чітко сконструйовану систему послідовних операцій, які призводять до успіху у навчанні. О. Рейда, К. Івлева та Д. Гулієва детально розглянули технолізовані методики навчання, зокрема Virtual classroom, Massive Open Online Courses, Asynchronous and synchronous learning, Learning Management System, Mobile learning та інші. Вчені наголосили на тому, що такі методи навчання сприяють вирішенню проблеми комунікативного, пізнавального та виховного характеру, а саме: розвивати навички та уміння іншомовного спілкування, встановлювати емоційний контакт зі студентами та навчити їх ефективній співпраці у команді [4].

Професійно-орієнтований підхід передбачає формування професійної компетенції, яка включає знання, вміння та навички за спеціальністю, і володіння професійною термінологією з метою її подальшого практичного та теоретичного використання у професійній діяльності. Особливого значення в таких умовах набуває накопичення, розширення та поповнення професійних знань. Цей процес відбувається через спілкування з фахівцями або джерелами інформації. Професійне спілкування можливе лише серед осіб, які володіють загальним обсягом професійних чи наукових знань. Професійне спілкування є шляхом засвоєння та освоєння досвіду інших, історично сформованих соціальних цінностей, знань і методів фахової діяльності.

Комунікативний підхід передбачає, що метою навчання іноземної мови в закладі вищої освіти економічного профілю є створення умов для формування комунікативної компетенції, необхідної для іншомовної діяльності з вивчення та осмислення зарубіжного досвіду в профільних та суміжних галузях науки і техніки, а також для здійснення культурного та професійного спілкування. Н. Попова звернула увагу на те, що у світлі комунікативного підходу до викладання зростає роль іншомовної компетенції щодо здійснення саме діалогічного мовлення, яке надає широкі можливості для реалізації комунікативного принципу на аудиторному занятті [2].

Аналіз існуючих концепцій освіти дозволяє зробити висновок про те, що жодна з концепцій не може бути однозначно віднесена до тієї чи іншої з виділених моделей і виходить за рамки даної класифікації, так як кожна з них є інтегрованим варіантом, в якому поєднуються предметно-дидактичний, соціально-педагогічний та психологічний аспекти. Це свідчить, що теорія особистісно орієнтованої освіти розвивається з урахуванням інтегрального підходу, тобто інтеграції наукових знань про людину та її освіту.

Висновки

Сучасна освіта, заснована на синергії різних методів і наук, сприяє цілісному усвідомленню світу та приросту креативного потенціалу особистості, адже розвиток людини, природи та суспільства зумовлює моральні принципи гармонізації їхнього співіснування, а в середовищі освіти – відхід від предметної диференціації наукового знання як засобу пошуку оптимальних шляхів інтеграції знання. Диференційоване глибоке знання формує репродуктивне мислення. Продуктивне мислення неможливе без застосування творчих зусиль, тому інноваційний підхід до освіти передбачає розробку варіативних моделей навчального процесу та змісту курсів, основними принципами яких будуть інтеграція та творчий розвиток особистості. Сукупність запропонованих методологічних засад дозволила сформулювати концепцію інноваційного навчання іноземних мов в закладі вищої освіти економічного профілю, для реалізації якої необхідна інтеграція описаних підходів. Будучи компонентом системи навчання, підхід виступає як найзагальніша лінгводидактична основа навчання і дає уявлення про обрану стратегію навчання, яка є підставою для вибору методів і прийомів викладання. Комунікативний підхід націлює на навчання

спілкуванню, використанню мови з метою обміну думками. Компетентнісний підхід орієнтує на розгляд мети навчання мови як формування, розвитку та вдосконалення всіх компонентів комунікативної компетенції, яка формується у всіх видах мовної діяльності та у всіх аспектах мови. Професійно-орієнтований підхід відображає спрямованість навчання на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, яка дозволить майбутнім спеціалістам спілкуватися зі своїми колегами у багатомовному світовому науковому просторі. Стильовий підхід дозволяє формувати у кожного студента персональний пізнавальний стиль на основі актуалізації та збагачення.

Список використаних джерел:

1. Давидова Н., Декусар Г. Опанування інноваційних методів та технологій у форматі комплексного підходу при викладанні іноземної мови в закладах вищої освіти нелінгвістичного профілю. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/270182553.pdf>.
2. Попова Н. Особливості структури професійно орієнтованого курсу іноземної мови в юридичному університеті. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12484/1/Popova_172-175.pdf.
3. Пригара О. Інновації в науці та освіті: виклики сучасності. URL: <https://iiasc.org/wp-content/uploads/2020/02/df7032b3120feac0af3bbe3deb8384b9.pdf>.
4. Рейда О.А., Івлева К.С., Гулієва Д.О. Інноваційні технології в методиці викладання іноземних мов студентам технічних спеціальностей. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/20/part_2/25.pdf.
5. Танана Світлана. Інноваційні підходи до викладання іноземних мов в умовах удосконалення вищої освіти. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/5255/%E2%84%9626.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
6. Шаргун Т. О., Бушко Г. О., Мосіна Ю. С. Сучасні аспекти викладання англійської мови в технічних закладах вищої освіти URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/40.pdf.
7. Aleidine J Moeller and Theresa Catalano, Teaching, Learning and Teacher Education, University of Nebraska-Lincoln Dirdal H. Cross-linguistic influence in the acquisition of relative clauses by Norwegian learners of English. URL: Foreign Language Teaching and Learning. <https://journal.walisongo.ac.id/index.php/vision/article/view/1580>.
8. Marsida D., Xhuvani A. ICT in Foreign Language Teaching and Learning: Benefits and Challenges URL: https://revistia.org/files/articles/ejls_v1_i2_15/Marsida.pdf.
7. Segermann Krista. Foreign Language Teaching and Learning. Manual of Language Acquisition. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110302257.236/html>
8. Thohir Lalu Motivation in a Foreign Language Teaching and Learning. URL: https://www.researchgate.net/publication/345716805_Motivation_in_a_Foreign_Language_Teaching_and_Learning.